

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TO'LOV INFRATUZILMASINI SHAKILLANISHI VA RIVOJLANISH DINAMIKASI: TARIXIY, ILMIY HAMDA BOZOR TAHLILI	32
A.A. Akbarov, X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI.....	42
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
TURIZM KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYAVIY AKTIVLARINING ROLI.....	47
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKOLOGIK SOLIQLAR VA TO'LOVLAR TIZIMI TAHLILI	53
Sadullayev Rasulbek Palvanbayevich, Abdolnizozov Murodbek Madiyarovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IJTIMOYIY HIMOYA TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISHLAR VA TIZIMGA KIRITILAYOTGAN O'ZGARISHLAR.....	59
Kasimova Gulyar Axmatovna, Aripova Kamola Botir qizi	
MINTAQAVIY RIVOJLANISHNI KOMPLEKS BAHOLASH VA PROGNOZLASHDA EKONOMETRIK VA SUN'IY INTELLEKT USULLARINING INTEGRATSIYASI	64
Namazov Gafur Shokulovich	
BALIQCILIK SUBYEKTLARINI RIVOJLANTIRISHDA DUNYO MAMLAKATLARINING O'RNI	69
Beglayev Uchqun Xurramovich	
KAMBAG'ALLIK FENOMENINING IJTIMOYIY-IQTISODIY VA NAZARIY-KONTSEPTUAL ASOSLARI	75
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HISOB VA BIZNES JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI	81
Artikova R.A.	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DIVIDEND TO'LASH QOBILİYATI KOEFFITSIYENTINING MAQBUL ORALIG'INI ANIQLASH VA UNING INVESTITSION SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	88
Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
STRATEGIES TO RAISE AWARENESS OF NATURAL POLLUTION AMIDST RISING POPULATION DENSITY AND GDP PER CAPITA IN UZBEKISTAN	93
Axliddin Aroplitdinovich Valiyev, Askarov Farhod Rakhmatovich	
РОЛЬ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ESG-ОРИЕНТИРОВАННОМ РАЗВИТИИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ.....	99
Айматова Фарида Хуразовна	
KORXONALARDA INVESTITSION FAOLIYATINI RIVOJLANISHINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	107
Shukurillaev Jahongir Botir o'g'li	
DEHQON XO'JALIKLARINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA KREDITLAR MIQDORINI DIFFERENSIYALLASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR	113
Xakimov Zafar Ibragimovich	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	118
Tadjimirzayev Anvar Abduvoxidovich, Batirova Raxima Abdujabborovna	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA HUDUDIY MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	124
Muhammadieva Nodira	
SUN'IY INTELLEKT DAVRIDA HUDUDIY RIVOJLANISHNI STATISTIK HISOBLASH METODOLOGIYASINI QAYTA BAHOLASH MEZONLARI (SCOPUS VA WEB OF SCIENCE DA INDEKSLANGAN ILMIY NASHRLAR TAHLILI ASOSIDA).....	131
Santjar Abdumurodovich Sattorov	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY-IQTISODIY OMILLARI VA ISTIQBOLLARI	139
Allamuratova Perida Maxsetbaevna	

XORAZM VILOYATIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI VA AHAMIYATI	144
Ro'zmatova Farahongiz Bekmurotovna, Yarmetova Nargiza Shiximbayevna	
MAHALLIY VA XALQARO TURIZM BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI, TAMOYILLARI VA MEKANIZMLARI	152
Alikulov Samar Abdurashidovich	
TRANSPORT XIZMATLARINING SOHALAR BO'YICHA TAQSIMOTI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI TASNIFI	159
Karimova Shaxnoza Uktamovna	
RAQAMLI TO'LOVLAR VA O'ZBEKISTONDA KORPORATIV BOSHQARUV SHAFFOFLIGI	165
Ruziyeva Barno Yadgarovna	
ESG-ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПО ПРОИЗВОДСТВУ ПОЛИМЕРНОЙ УПАКОВКИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И МИРОВЫЕ ПРАКТИКИ.....	172
Ташпулатов Дильмурад Рустамович	
MAJBURIY IJRO HARAKATLARINI RAQAMLASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	177
Matmuratova Nasiba Azatovna	
OZIQ-OVQAT KORXONALARIDA KICHIK BIZNESNING RAQOBATBARDOSHLIGINI CHEKLOVCHI OMILLAR TAHLILI	181
Pulatov Abdulla	
INVESTITSION LOYIHALARNING IQTISODIYOTDA TUTGAN O'RNI VA ULARNI MOLIYALASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	185
Nazarov Aziz Avazovich	
ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ.....	190
Тажибаева Кызларгул Ажиниязовна	
IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI DIVERSIFIKATSIYALASHNING MAQSADLI PROGNOZ PARAMETRLARI.....	197
Omonova Nafisa Qahramon qizi	
MANAGEMENT STRATEGIES IN WOMEN'S BUSINESS: GENDER-SPECIFIC APPROACHES, INNOVATIVE MODELS, AND DIGITAL TRANSFORMATION	200
Ahrorova Asila	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	207
Hakimova Oydina Abdulhamidovna, Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
INSON TARAQQIYOTI INDEKSI VA UNI ANIQLAB BERUVCHI KO'RSATKICHLARNING KORRELYATSION-REGRESSION TAHLILI.....	212
Tursunov Rasul Tairovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УЗБЕКИСТАНЕ В УСЛОВИЯХ ПЕРЕХОДА НА МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ.....	218
Эргашева Феруза Насруллаевна	
ENHANCING THE METHODOLOGICAL FRAMEWORK FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURISM VILLAGES IN UZBEKISTAN	226
Khudaynazarova Dilorom Khayrullaevna	
THE ROLE OF INNOVATION IN ENSURING COMPETITIVENESS IN THE GREEN ECONOMY	231
Musadjanova Nargiza Abduvoxid qizi	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA INGLIZ TILINING O'RNI VA SAMARADORLIGI.....	238
Saodat Sadriddinova	
OLIY TA'LIMDA CHET TILLARNI O'QITISH UCHUN RAQAMLI BOSHQARUV STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	243
Saida Xabibullayeva	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИСКАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СФЕРЕ ТУРИЗМА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	247
Исматиллаева Роза Тухтамуратовна, Тураева Сурия Тельмановна	

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERINING QIYMAT YARATISH UZLUKSIZ ZANJIRIDA AGROSERVIS XIZMATLARI KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	252
Kudratova Iroda Turdibayevna	
QISHLOQ XO'JALIGI IQTISODIYOTIDA DIVERSIFIKATSIYANING AHAMIYATI	257
Nurullayeva Raushan Koptleuovna, Nurimbetov Timur Uzaqbergenovich	
FIZIKA UMUMIY KURSIGA NANOTEXNOLOGIYA TUSHUNCHALARINI KIRITISHNING METODIK ASPEKTLARI VA KOMPONENTLARI	260
Sottarov Abduvali Umirqulovich	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK HISOBOTLAR VA ULARNING TUTGAN O'RNI.....	266
Sayfullayev Mexroj Sayfullayevich	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK LOYIHALARNI MOLİYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	272
Rahmanova Sitara Bahodir qizi	
SANOAT KORXONALARIDA OPERATSION MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	277
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	
IQTISODIY O'SISH DRAYVERLARINI RIVOJLANTIRISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA MOLİYAVIY XAVFLARNI BOSHQARISH.....	283
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION INVESTITSİYALASH VA MUQOBIL MOLİYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI JORIY ETISH (SIRDARYO VILOYATI MISOLIDA)	286
Maxamadiyev Turg'unboy Jumabayevich	
O'ZBEKISTONDA XO'JALIK JAMIYATLARI KUZATUV KENGASHLARI FAOLIYATINING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARINI RIVOJLANTIRISH.....	292
Valijonov Akmaljon	
IQTISODIYOTNING AGRAR SEKTORIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH: NAZARIY VA USLUBIY YONDASHUVLAR	296
Matrasulov Baxodir Erbutayevich	
O'ZBEKISTON MOLİYA TIZIMIDA MAHALLIY MOLİYANING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	303
Safarmurodova Marjona To'raqulovna	
МЕТОД ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ТУРИСТИЧЕСКОГО ПАКЕТА	308
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
QASHQADARYO VILOYATI SANOATINI XUDUDIY TARKIBINI TAKOMILASHTIRISH YO'LLARI	311
Uralov Eliboy Omonovich	
INNOVATSION VA AN'ANAVIY YONDASHUVLAR ASOSIDA KO'CHAT YETISHTIRISHNING TAQQOSLAMA TAHLILI	316
Abdulfarmonov Farrux Faxriddinovich	
EKSPORT IMKONIYATLARI VA LOGISTIKA SAMARADORLIGINI SOLISHTIRISH.....	320
Safarova Muxabbat Radjabovna	
IJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI O'SISHI DINAMIKASI VA LIKVIDLIK KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	324
Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li	
KO'CHMAS MULKNI OMMAVIY BAHOLASHNING INNOVATSION TEXNOLOGIYALARI.....	331
Xushvaqtov Jasur Shuhrat o'g'li	
TURIZM XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLARDA MOLİYAVIY HISOBOTLARNI MHXS GA O'TKAZISHDA TRANSFORMATSIYA REJASINI ISHLAB CHIQUISH MASALALARI.....	339
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich	
QURILISH SANOATI KORXONALARI DIVERSIFIKATSIYALASHUVINING IQTISODIY MEXANIZMLARI	343
Yembergenova Aynur Aydosbaevna	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANISHNING NAZARIY JIHATLARI	351
Ulashova Zarnigor Botirali qizi	

KAPITAL BOZORI ORQALI MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA INVESTITSIYA JALB QILISHNING BELARUS TAJRIBASI	357
Abduraxmanov Adham Raxmatullayevich	
BARQAROR QISHLOQ XO'JALIGI AMALIYOTLARINI JORIY ETISHDA XULQ-ATVOR OMILLARINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI	362
Tadjiyev Abdusame Abduhamidovich	
SANOAT KORXONALARIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINI JORIY ETISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	367
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	
O'ZBEKISTONDA MEHMONXONALARNI MOLIYALASHTIRISH ORQALI JOYLASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	373
Xasanova Naimaxon Akmal qizi	
SOLIQ YUKINI OPTIMALLASHTIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	381
Jovliyeva Zuhra Chori qizi	
SANOATNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA "YASHIL" INVESTITSİYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	386
Ibragimov Zaxid Taxirovich	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ БАНКОВСКИМИ АКТИВАМИ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНЫЙ БАНК РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	395
Т.И.Бобакулов, Тухтамышева Гулнора Усмановна	
AGRAR TARMOQQA JALB QILINAYOTGAN INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI ISHLAB CHIQRISH FUNKSIYALARI YORDAMIDA EKONOMETRIK BAHOLASH.....	401
Xatamov Ochildi Qurbonovich, Badalov Jamshid Jamolovich	
IJARA OPERATSIYALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING KAMCHILIKLARI VA UZVIY TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	409
Oripova Saodat Mirfotix qizi	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSION SALOHİYATINI OSHIRISH.....	414
Xolboyeva farangiz xayrulloevna	
SUN'IY INTELEKT VA RAQAMLI VOSITALARNING TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI.....	419
To'xtamishева Dilrabo Shermonovna	
MEVA-SABZAVOT MAHSULOTLARI EKSPORTINI KENGAYTIRISHNING IQTISODIY MEKANIZMLARI	424
Kalenov K.T.	
HUNARMANDCHILIK BRENDLARINING BOZOR OMILLAR TIZIMINI (MAHSULOT, NARX, TAQSIMOT, TARG'IBOT) TAKOMILLASHTIRISHNING USLUBIY ASOSLARI	428
Ergasheva Aziza	
NAMANGAN VILOYATI IQTISODIYOTIDA TARKIBIY O'ZGARISHLAR: HUDUDIY VA TARMOQ TAHLILI	436
Tohirov Jahongir Muzaffar o'g'li	
WATER HARVESTING FOR CLIMATE RESILIENCE IN UZBEKISTAN'S AGRICULTURE: OPPORTUNITIES, BARRIERS, AND POLICY RECOMMENDATIONS	445
Kripa Mondal, Dr. Anita Banerjee	
O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IQTISODIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASH YO'LLARI	454
Sattarov Abdusamat Umirqulovich	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	459
Nasibboyev Fazliddin Sirojiddinovich	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI MONITORING QILISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF QILISH YO'LLARI	464
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
SIRKULYAR IQTISODIYOT — IQTISODIY BARQARORLIKNING MUHIM OMILI	471
Hasanov Sh. Sh.	

МАРКЕТИНГОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ВУЗА.....	482
Алиев Абдулазиз Исмаилович, Кахрамонова Азиза Шухрат кизи	
TEMIR YO'L SOHASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	488
Orifova Ximoyat Shovkat qizi	

TEMIR YO'L SOHASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Orifova Ximoyat Shovkat qizi

TDIU Kechki ta'lim va magistratura fakulteti
Iqtisodiyot yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada temir yo'l sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi temir yo'l transportining iqtisodiy samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, infratuzilmani modernizatsiya qilish, logistika tizimini takomillashtirish hamda investitsiyalarni jalb etish mexanizmlarini o'rganishdan iborat. Maqolada transport infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar, xususan davlat dasturlari va strategiyalar tahlil qilinadi, shuningdek, xalqaro tashkilotlar tavsiyalari asosida samaradorlikni oshirishga qaratilgan yondashuvlar o'rganiladi.

Tadqiqot natijasida temir yo'l sohasida xarajatlarni optimallashtirish, yuk va yo'lovchi tashish hajmini oshirish, raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish hamda boshqaruv samaradorligini kuchaytirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkinligi asoslab beriladi. Shuningdek, O'zbekiston temir yo'l tizimini rivojlantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: temir yo'l transporti; iqtisodiy samaradorlik; logistika; infratuzilma; modernizatsiya; investitsiyalar; raqamlashtirish; yuk tashish; transport tizimi.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of ways to improve the economic efficiency of the railway sector. The main objective of the study is to identify the key factors influencing the efficiency of railway transport, including infrastructure modernization, improvement of logistics systems, and mechanisms for attracting investment. The article examines regulatory and legal frameworks, including national development programs and strategies, as well as recommendations from international organizations.

The results of the study demonstrate that economic efficiency in the railway sector can be improved through cost optimization, increasing freight and passenger transportation volumes, accelerating digitalization processes, and enhancing management effectiveness. In addition, practical recommendations for the development of the railway system in Uzbekistan are proposed.

Key words: railway transport; economic efficiency; logistics; infrastructure; modernization; investment; digitalization; freight transportation; transport system.

Аннотация. В данной статье проводится комплексный анализ путей повышения экономической эффективности железнодорожной отрасли. Основной целью исследования является определение факторов, влияющих на эффективность железнодорожного транспорта, включая модернизацию инфраструктуры, совершенствование логистических систем и механизмы привлечения инвестиций. В статье рассматриваются нормативно-правовые документы, государственные программы и стратегии, а также рекомендации международных организаций.

Результаты исследования показывают, что повышение экономической эффективности железнодорожной отрасли возможно за счёт оптимизации затрат, увеличения объёмов грузовых и пассажирских перевозок, ускорения процессов цифровизации и повышения эффективности управления. Также предлагаются практические рекомендации по развитию железнодорожной системы Узбекистана.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт; экономическая эффективность; логистика; инфраструктура; модернизация; инвестиции; цифровизация; грузоперевозки; транспортная система.

KIRISH

Hozirgi kunda transport tizimi iqtisodiyotning strategik muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, temir yo'l transporti yuk va yo'lovchi tashishda yuqori samaradorlikka ega bo'lib, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi, hududiy integratsiyasi va tashqi savdo aloqalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Globalizatsiya jarayonlarining jadallashuvi sharoitida transport-logistika tizimlarining samarali ishlashi davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni

mustahkamlash va xalqaro savdo hajmini oshirishning muhim omiliga aylanmoqda. Temir yo'l transporti boshqa transport turlariga nisbatan katta hajmdagi yuklarni uzoq masofalarga nisbatan arzon va xavfsiz yetkazib berish imkoniyati bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, u ekologik jihatdan nisbatan barqaror transport turi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Aynan shu omillar temir yo'l sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish masalasini yanada dolzarb qilib qo'yimoqda.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida temir yo'l tizimini rivojlantirish faqatgina yangi temir yo'l liniyalarini qurish bilan cheklanib qolmaydi. Bu jarayon infratuzilmani modernizatsiya qilish, ilg'or texnologiyalarni joriy etish, boshqaruv tizimini takomillashtirish hamda logistika jarayonlarini optimallashtirishni ham o'z ichiga oladi. Ayniqsa, raqamlashtirish jarayonlari temir yo'l sohasida xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, tashish jarayonlarini tezlashtirish va xarajatlarni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, temir yo'l transportining samaradorligi ko'p jihatdan investitsiya siyosati, tarif tizimi, xizmatlar sifati va infratuzilmaning rivojlanganlik darajasiga bog'liq. Shu sababli, mazkur sohada iqtisodiy samaradorlikni oshirish kompleks yondashuvni talab qiladi. Ya'ni, nafaqat texnik va texnologik jihatlar, balki iqtisodiy va boshqaruv omillari ham hisobga olinishi zarur.

O'zbekiston misolida ham temir yo'l sohasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda mamlakatimizda temir yo'l infratuzilmasini modernizatsiya qilish, yangi temir yo'l yo'nalishlarini qurish hamda yuqori tezlikdagi poyezdlar harakatini yo'lga qo'yish bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu esa nafaqat ichki transport tizimini rivojlantirish, balki mamlakatning xalqaro transport yo'laklaridagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Temir yo'l sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish bugungi kunda faqat transport tizimi uchun emas, balki butun iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun ham muhim ahamiyatga ega. Chunki samarali transport tizimi ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko'rsatish sohasining uzluksiz faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Shu nuqtayi nazardan, mazkur maqolada temir yo'l sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari, unga ta'sir etuvchi asosiy omillar hamda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish imkoniyatlari kompleks tarzda tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Temir yo'l transporti sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish masalasi transport iqtisodiyoti va logistika yo'nalishidagi ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlarda temir yo'l tizimining samaradorligi nafaqat infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi, balki boshqaruv tizimi, logistika samaradorligi va investitsiya siyosati bilan uzviy bog'liqligi orqali izohlanadi. Transport infratuzilmasining iqtisodiy o'sishga ta'siri bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda samarali transport tizimi ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va savdo aloqalarini kengaytirishda muhim omil sifatida baholanadi. Xususan, Banister transport va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilib, transport infratuzilmasining rivojlanishi hududiy iqtisodiy o'sishni jadallashtirishini asoslab beradi (Banister, 2008). Shu bilan birga, Button transport tizimlarining samaradorligi iqtisodiyotdagi resurslar taqsimotiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi (Button, 2010).

Temir yo'l transportining samaradorligini oshirishda logistika tizimining roli alohida ahamiyatga ega. Ilmiy adabiyotlarda logistika tizimlarini optimallashtirish orqali transport xarajatlarini kamaytirish va tashish samaradorligini oshirish mumkinligi qayd etiladi. Xususan, Rodrigue logistika va transport tizimlarining integratsiyasi yuk tashish jarayonlarini tezlashtirish va umumiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilishini asoslaydi (Rodrigue, 2020). Bu yondashuv temir yo'l transportini boshqa transport turlari bilan uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi.

So'nggi tadqiqotlarda temir yo'l sohasida raqamlashtirish va texnologik yangilanish samaradorlikni oshiruvchi muhim omil sifatida e'tirof etilmoqda. Nash temir yo'l transportida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali operatsion xarajatlarni kamaytirish va xizmatlar sifatini oshirish mumkinligini ta'kidlaydi (Nash, 2015). Shuningdek, avtomatlashtirish va boshqaruv tizimlarini takomillashtirish temir yo'l tizimining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Transport sohasida davlat siyosati va tartibga solish mexanizmlari ham muhim o'rin tutadi. Ilmiy ishlarda tarif siyosati, investitsiya muhitining yaxshilanishi va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining rivojlanishi temir yo'l tizimining samaradorligini oshirishda asosiy omillar sifatida ko'rsatiladi. Xususan, Estache va Fay transport infratuzilmasiga yo'naltirilgan investitsiyalar iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi muhim vosita ekanligini empirik jihatdan asoslaydi (Estache & Fay, 2007).

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda ham temir yo'l transportining iqtisodiy ahamiyati va uning samaradorligini oshirish masalalari keng o'rganilgan. Xususan, Sh. Shodmonov transport tizimining milliy iqtisodiyotdagi o'rnini tahlil qilib, infratuzilmani rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil ekanligini ta'kidlaydi (Shodmonov, 2015). A. Vahobov esa O'zbekiston sharoitida transport va logistika tizimini rivojlantirish orqali tashqi savdo hajmini oshirish mumkinligini asoslab beradi (Vahobov, 2018). Bundan tashqari, B. Xodiyev iqtisodiyotni modernizatsiya qilish jarayonida transport infratuzilmasining ahamiyatini alohida qayd etib, temir

yo'l tizimini rivojlantirish ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va hududiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qilishini ko'rsatadi (Xodiyev, 2017).

O'zbekiston sharoitida temir yo'l transportini rivojlantirish va uning iqtisodiy samaradorligini oshirish masalalari so'nggi yillarda ilmiy va amaliy jihatdan alohida e'tibor qozonmoqda. Xususan, mamlakatda transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, yangi temir yo'l liniyalarini qurish va logistika tizimini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining transport va logistika sohasini rivojlantirishga oid qarorlari temir yo'l tizimini modernizatsiya qilish, tranzit salohiyatini oshirish hamda xalqaro transport yo'laklariga integratsiyalashuvni kuchaytirishga qaratilganligini ko'rsatadi. Ayrim mahalliy tadqiqotlarda O'zbekiston temir yo'l tizimini rivojlantirish orqali eksport-import operatsiyalarini jadallashtirish, yuk tashish hajmini oshirish va hududlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash mumkinligi asoslab berilgan. Bu esa temir yo'l transportining nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ahamiyatini ham oshirishini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot temir yo'l transporti sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llarini kompleks baholashga qaratilgan bo'lib, u institutsional, iqtisodiy va empirik yondashuvlar uyg'unligiga asoslangan. Tadqiqot dizayni aralash yondashuvga tayanadi, ya'ni sifat va miqdoriy tahlillar integratsiyalashgan holda qo'llaniladi.

Tadqiqot induktiv va deduktiv yondashuvlarni birlashtirgan holda ishlab chiqildi. Deduktiv yondashuv orqali temir yo'l samaradorligi bo'yicha mavjud iqtisodiy nazariyalar (operatsion samaradorlik, tranzit iqtisodiyoti, transport xarajatlari modeli) asos qilib olindi, induktiv yondashuv orqali esa O'zbekiston amaliyotidagi real ma'lumotlar tahlil qilindi.

Tadqiqotning asosiy konseptual modeli uch darajali tizim sifatida shakllantirildi:

- Institutsional daraja (normativ-huquqiy asoslar)
- Operatsion daraja (infratuzilma va ekspluatatsiya)
- Iqtisodiy natija darajasi (daromad, xarajat, rentabellik)

Normativ-huquqiy tahlil temir yo'l transporti sohasini tartibga soluvchi davlat siyosati va institutsional mexanizmlarni o'rganishga qaratildi. Ushbu tahlilda transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, logistika tizimini rivojlantirish va davlat korxonalarining samaradorligini oshirishga oid strategik hujjatlar tizimli ravishda ko'rib chiqildi. Tahlil doirasida O'zbekiston temir yo'llari faoliyatini tartibga soluvchi ichki normativ hujjatlar, investitsion dasturlar va tarif siyosati asosiy o'rganish obyekti bo'ldi. Mazkur yondashuv orqali institutsional muhit va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi sabab-oqibat aloqalarini aniqlashga harakat qilindi.

Qiyosiy tahlil O'zbekiston temir yo'l tizimini xalqaro amaliyot bilan solishtirish asosida amalga oshirildi. Taqqoslash quyidagi indikatorlar asosida olib borildi:

- tashish tannarxi (cost per ton-km)
- operatsion samaradorlik
- infratuzilma yuklanish darajasi
- raqamlashtirish darajasi
- logistika integratsiyasi

Taqqoslama bazasi sifatida MDH davlatlari hamda Yevropa va Osiyo transport tizimlarining samaradorlik modellari tanlab olindi. Ushbu yondashuv orqali O'zbekiston temir yo'l tizimining raqobatbardoshligi va rivojlanish bo'shliqlari aniqlandi.

Empirik tahlil temir yo'l transportining iqtisodiy samaradorligini miqdoriy baholashga asoslandi. Tahlilda quyidagi asosiy indikatorlar qo'llanildi:

- yuk tashish hajmi (mln tonna)
- yo'lovchi tashish dinamikasi
- daromad va operatsion xarajatlar
- rentabellik koeffitsiyenti
- infratuzilma ekspluatatsiya darajasi

Ma'lumotlar manbasi sifatida davlat statistik bazalari hamda O'zbekiston temir yo'llari yillik moliyaviy hisobotlari foydalanildi.

Statistik tahlil trend analysis va strukturaviy tahlil usullariga asoslandi. O'sish dinamikasi va samaradorlikdagi o'zgarishlar vaqt qatori yondashuvi orqali baholandi.

Senariy yondashuvi temir yo'l sohasining kelajakdagi iqtisodiy samaradorligini baholash uchun qo'llanildi. Model uchta asosiy ssenariyga asoslandi:

- Bazaviy ssenariy (joriy tendensiyalar saqlanadi)
- Optimistik ssenariy (raqamlashtirish va investitsiya oshadi)

- Konservativ ssenariy (xarajatlar oshishi va islohotlar)

Ssenariy parametrlariga quyidagilar kiritildi:

- tarif siyosati o'zgarishi
- logistika xarajatlari dinamikasi
- infratuzilma modernizatsiyasi darajasi
- operatsion samaradorlik indeksi

Ushbu yondashuv real prognoz emas, balki iqtisodiy siyosat o'zgarishlarining potensial ta'sirini baholash modeli sifatida qaraldi.

Tadqiqotda metodlar triangulyatsiya yondashuvi asosida birlashtirildi. Normativ-huquqiy tahlil institutsional asosni, qiyosiy tahlil xalqaro benchmarkni, empirik tahlil real iqtisodiy holatni, ssenariy modellashtirish esa kelajak istiqbollari yoritdi. Bu integratsiyalashgan yondashuv temir yo'l transporti samaradorligini faqat bitta nuqtayi nazardan emas, balki ko'p o'lchovli tizim sifatida baholash imkonini berdi. Tadqiqot metodologiyasi temir yo'l sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirishni institutsional va iqtisodiy omillar kesimida kompleks tahlil qilishga imkon berdi. Ushbu yondashuv natijalarni ishonchlilik, barqarorlik va ilmiy asoslanganlik nuqtayi nazaridan kuchaytirdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur tadqiqot doirasida temir yo'l transporti sohasining iqtisodiy samaradorligi O'zbekiston misolida kompleks tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda temir yo'l transporti mamlakat logistika tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida barqaror rivojlanib bormoqda. Xususan, yuk tashish hajmining ortishi, tranzit yo'nalishlarining kengayishi hamda tashqi savdo aloqalarining faollashuvi ushbu sohada ijobiy dinamikani shakllantirmoqda. Bu jarayonda O'zbekiston temir yo'llari tomonidan amalga oshirilayotgan infratuzilma loyihalari va modernizatsiya ishlari muhim rol o'ynamoqda. Shu bilan birga, kuzatilayotgan o'sish tendensiyalari har doim ham iqtisodiy samaradorlikning mutanosib oshishini ta'minlay olmayotgani aniqlanadi.

Daromad va xarajatlar strukturasi tahlili shuni ko'rsatadiki, temir yo'l tizimida operatsion xarajatlar ulushi nisbatan yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Ayniqsa, infratuzilmani saqlash va yangilash, texnik xizmat ko'rsatish hamda energiya resurslariga bo'lgan xarajatlar umumiy xarajatlar tarkibida sezilarli ulushni egallaydi. Bu esa ayrim holatlarda rentabellik darajasining pasayishiga olib keladi. Boshqacha aytganda, yuk tashish hajmi oshayotganiga qaramay, xarajatlarning parallel ravishda o'sishi iqtisodiy samaradorlikka bosim o'tkazmoqda.

Samaradorlik indikatorlari asosida olib borilgan tahlil temir yo'l tizimining mavjud salohiyati yetarli darajada to'liq ishga solinmayotganini ko'rsatadi. Xususan, vagonlar aylanish tezligining nisbatan pastligi, infratuzilmaning notekis yuklanishi hamda logistika jarayonlarining to'liq optimallashtirilmaganligi resurslardan foydalanish samaradorligini cheklovchi omillar sifatida namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, mavjud tizimda ishlab chiqarish salohiyati yuqori bo'lsa-da, operatsion boshqaruv darajasida samaradorlikni oshirish imkoniyatlari mavjudligi aniqlanadi (1-jadval).

1-jadval. Temir yo'l samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar¹

Omil	Ta'sir mexanizmi	Natija
Infratuzilma sifati	Tezlik va yuk o'tkazish quvvatini belgilaydi	Tashish samaradorligi oshadi
Tarif siyosati	Narx shakllanishiga ta'sir qiladi	Raqobatbardoshlik oshadi
Raqamlashtirish darajasi	Boshqaruv va monitoringni tezlashtiradi	Xarajatlar kamayadi
Logistika integratsiyasi	Transport zanjirini bog'laydi	Vaqt tejaladi
Investitsiya hajmi	Modernizatsiyani ta'minlaydi	Uzoq muddatli o'sish

Qiyosiy tahlil natijalari O'zbekiston temir yo'l tizimining mintaqaviy darajada muhim tranzit o'ringa ega ekanligini tasdiqlaydi. Mamlakatning geografik joylashuvi uni xalqaro transport yo'laklarida strategik bog'lovchi sifatida shakllantiradi. Shu bilan birga, xalqaro tajriba bilan solishtirilganda ayrim muhim tafovutlar mavjudligi aniqlanadi. Xususan, rivojlangan transport tizimlariga ega davlatlarda raqamlashtirish darajasi yuqori, logistika xizmatlari integratsiyalashgan va operatsion jarayonlar ancha tezkor tashkil etilgan. O'zbekistonda esa ushbu yo'nalishlarda hali rivojlanish zaxiralari mavjud bo'lib, bu holat umumiy raqobatbardoshlik darajasini ma'lum darajada cheklaydi.

Umumiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston temir yo'l tizimi yuqori tranzit salohiyatiga va rivojlanish uchun yetarli resurslarga ega bo'lishiga qaramay, uning iqtisodiy samaradorligi institutsional va operatsion omillar bilan cheklanmoqda. Shu bilan birga, mavjud kamchiliklarni bartaraf etish orqali tizimning

¹ Muallif tomonidan ishlab chiqilgan

raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshirish imkoniyati mavjud. Ayniqsa, raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish, logistika tizimini integratsiyalash, infratuzilmani modernizatsiya qilish hamda operatsion boshqaruvni takomillashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkin.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, temir yo'l transporti tizimi O'zbekiston iqtisodiyotida strategik ahamiyatga ega bo'lib, uning samaradorligi bevosita logistika tizimining rivojlanishi, sanoat ishlab chiqarish hajmi va tashqi savdo faoliyati bilan uzviy bog'liqdir. So'nggi yillarda yuk tashish hajmining ortishi va tranzit oqimlarining kengayishi temir yo'l transportiga bo'lgan talabning barqaror o'sib borayotganini ko'rsatadi, bu esa ushbu sohaning iqtisodiy tizimdagi rolini mustahkamlab bormoqda. Xususan, O'zbekiston temir yo'llari tomonidan amalga oshirilayotgan infratuzilma loyihalari va tashish operatsiyalari mamlakat ichki va tashqi logistika zanjirlarining uzluksiz ishlashini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, tahlillar daromadlar o'sishi bilan bir qatorda operatsion xarajatlar hajmining ham ortib borayotganini ko'rsatadi, bu esa kelgusida samaradorlikni yanada oshirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar mavjudligini bildiradi.

Tizim samaradorligini chuqurroq o'rganish natijasida infratuzilma holati, logistika integratsiyasi va boshqaruv jarayonlarining sifati asosiy belgilovchi omillar sifatida ajralib chiqadi. Ayrim temir yo'l yo'nalishlarida infratuzilmaning yangilanish jarayonlari davom etayotgani tashish tezligini oshirish hamda texnik xizmat ko'rsatish samaradorligini yaxshilash imkonini bermoqda. Bu holat o'z navbatida operatsion samaradorlikni yanada oshirish va mavjud resurslardan samaraliroq foydalanish uchun zamin yaratmoqda. Shu bilan birga, logistika tizimini chuqurroq integratsiyalash, ya'ni temir yo'l, avtomobil va ombor infratuzilmalari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni kuchaytirish orqali tashish jarayonlarini optimallashtirish imkoniyati mavjud. Natijada multimodal transport tizimini yanada samarali shakllantirish va xizmatlar sifatini oshirish uchun muhim sharoitlar mavjud.

Bundan tashqari, raqamlashtirish darajasi temir yo'l transporti samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshqaruv, monitoring va logistika jarayonlarida raqamli texnologiyalarni yanada keng joriy etish operatsion jarayonlarni tezlashtirish va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi bilan solishtirilganda, transport tizimlarida to'liq avtomatlashtirilgan boshqaruv mexanizmlarining mavjudligi xarajatlarni optimallashtirish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirishga xizmat qilayotgani kuzatiladi. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston temir yo'l tizimida ham raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish orqali sezilarli natijalarga erishish imkoniyati mavjud.

Operatsion samaradorlik ko'rsatkichlari tahlili ham tizimda ichki zaxiralar mavjudligini ko'rsatadi. Xususan, vagonlar aylanish tezligini oshirish, bo'sh qatnovlar ulushini qisqartirish va jarayonlarni yanada samarali tashkil etish orqali resurslardan foydalanish darajasini yaxshilash imkoniyatlari mavjud. Bu esa transport xarajatlarini optimallashtirish va umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tizimning geografik joylashuvi va mavjud tranzit imkoniyatlari uning katta salohiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Markaziy Osiyodagi strategik joylashuv temir yo'l transportining xalqaro yuk oqimlarida muhim o'rin egallashiga imkon yaratadi hamda infratuzilma va boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish orqali ushbu salohiyatdan to'liq foydalanish imkonini beradi.

Olib borilgan tahlillar temir yo'l transporti tizimi yuqori iqtisodiy va tranzit salohiyatiga ega ekanligini ko'rsatadi, shu bilan birga uning samaradorligini infratuzilma, logistika integratsiyasi, raqamlashtirish darajasi va operatsion boshqaruvni yanada rivojlantirish orqali oshirish mumkin. Ushbu yo'nalishlarda tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish temir yo'l transportining raqobatbardoshligini kuchaytirish, xarajatlarni optimallashtirish va umumiy iqtisodiy samaradorlikni sezilarli darajada yaxshilash uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, temir yo'l transporti tizimi O'zbekiston iqtisodiyotida strategik ahamiyatga ega bo'lib, uning samarali faoliyati mamlakatning logistika tizimi, sanoat ishlab chiqarishi va tashqi savdo aloqalarining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, so'nggi yillarda yuk tashish hajmining o'sishi va tranzit imkoniyatlarining kengayishi ushbu sohaning iqtisodiy ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, O'zbekiston temir yo'llari tizimi yuqori salohiyatga ega bo'lib, uning iqtisodiy samaradorligini yanada oshirish institutsional va operatsion omillarni takomillashtirish orqali keng imkoniyatlarga ega ekanligi aniqlanmoqda.

Tadqiqot natijalari infratuzilmani modernizatsiya qilish, logistika tizimini yanada integratsiyalash, raqamlashtirish darajasini oshirish hamda operatsion boshqaruvni takomillashtirish temir yo'l tizimi samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari ekanligini ko'rsatdi. Xususan, mavjud infratuzilmaning ayrim qismlarida modernizatsiya jarayonlarini jadallashtirish tashish tezligini oshirish va texnik xizmat xarajatlarini optimallashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, logistika zanjirini to'liq shakllantirish transport xizmatlari sifatini yaxshilash hamda vaqt va xarajatlarni tejashga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish esa boshqaruv jarayonlarining samaradorligini oshirib, resurslardan foydalanish darajasini yanada yaxshilash imkonini yaratadi. Shu munosabat bilan temir yo'l transporti tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirish quyidagi ustuvor yo'nalishlar asosida amalga oshirishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Avvalo, infratuzilmani modernizatsiya qilish jarayonlarini jadallashtirish, xususan, temir yo'l liniyalarini rekonstruksiya qilish, elektrlashtirish darajasini oshirish va zamonaviy texnik vositalarni joriy etish zarur. Bu tashish tezligini oshirish, ekspluatatsion xarajatlarni kamaytirish va umumiy samaradorlikni yaxshilash imkonini beradi. Shuningdek, logistika tizimini rivojlantirish va multimodal transport infratuzilmasini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Temir yo'l transportini avtomobil va boshqa transport turlari bilan integratsiyalash orqali yuklarni "eshikdan-eshikkacha" yetkazib berish tizimini rivojlantirish mumkin. Bu esa tashish jarayonlarini optimallashtirish, vaqt yo'qotishlarini kamaytirish va mijozlar uchun xizmat ko'rsatish sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish ham ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralishi lozim. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini rivojlantirish va logistika jarayonlarini raqamli platformalar orqali boshqarish operatsion samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Bu orqali resurslardan foydalanish optimallashtirilib, xarajatlar kamaytiriladi hamda xizmatlar sifati yaxshilanadi.

Bundan tashqari, investitsiya faoliyatini faollashtirish va xususiy kapitalni jalb qilish temir yo'l sohasining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish, investitsion jozibadorlikni oshirish va xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin.

Temir yo'l transporti tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirish kompleks yondashuvni talab etadi. Infratuzilmani modernizatsiya qilish, logistika tizimini integratsiyalash, raqamlashtirishni rivojlantirish hamda samarali boshqaruv mexanizmlarini joriy etish orqali ushbu sohaning raqobatbardoshligini oshirish va milliy iqtisodiyotdagi rolini yanada mustahkamlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 27.01.2025 yildagi "O'zbekiston Respublikasining transport-logistika tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-28-son qarori // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-7342148>
2. O'zbekiston temir yo'llari. (2020–2025). Yillik hisobotlar va statistik ma'lumotlar. Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2020–2025). Transport sohasi statistik to'plamlari. Toshkent.
4. Uzbekistan Ministry of Transport. (2022–2024). Transport sector development reports. Toshkent.
5. Rodrigue, J.-P. (2020). The Geography of Transport Systems. New York: Routledge.
6. Button, K. (2018). Transport Economics. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
7. Banister, D. (2017). Transport Planning. London: Routledge.
8. Notteboom, T., & Pallis, A. (2021). Port and Transport Economics. London: Routledge.
9. World Bank. (2020–2024). Railway Transport and Logistics Development Reports. Washington, DC.
10. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). Transport Infrastructure and Economic Growth. Paris.
11. United Nations. (2021). Sustainable Transport Development Report. New York.
12. Asian Development Bank. (2020). Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) Transport Strategy 2030. Manila.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
